

Відгук

офиційного опонента на дисертацію Качмара Володимира Михайловича «Львівський університет у 1784–1918 роках: організаційні, освітньо-наукові та національні трансформації», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

У минулі три десятиліття вітчизняні вчені зробили вагомий поступ у вивченні широкого спектру проблем історії України, в дослідженні її політичного, економічного, соціального, духовного життя.

Значний інтерес при цьому завжди викликали питання розвитку культури, інтелектуального зростання суспільства, створення і діяльності закладів освіти та науки.

Історія Львівського університету як головного центру освіти і науки в Галичині, на всіх західних землях України притягувала увагу багатьох дослідників різних часів.

Однак предметний аналіз літератури свідчить, що окрім аспекті цієї теми, як і деякі періоди історії університету, розкриті далеко не повною мірою і потребують дальших наукових пошуків.

З цього погляду подана до захисту дисертація В. М. Качмара, що присвячена організаційним, освітньо-науковим і національним змінам у Львівському університеті в 1784–1918 роках, без сумніву, становить значний науковий і пізнавальний інтерес.

Дисертація, якою є монографія, має логічну побудову, написана за проблемно-хронологічним принципом і містить основні структурні елементи, передбачені відповідними нормативними документами МОН України. Вона складається зі вступу, семи розділів, 20 підрозділів, висновків і списку використаних джерел, що налічує 882 позиції.

Автор, залучивши значний документальний матеріал, робить спробу всебічно дослідити розвиток Львівського університету австрійського періоду, що функціонував у трьох організаційних формах – як Йосифінський

університет (1784–1805 роки), Львівський ліцей (1805–1817 роки) і Францисканський університет (1817–1918 роки). При цьому дисертант торкається широкого кола питань, які дозволяють простежити різні грані, найбільш важливі аспекти цієї складної проблеми, а також розкриває теоретико-методологічні засади своєї роботи, застосовані ним методи дослідження, сутність уживаних у тексті понять, деякі з яких, як показує автор, є предметом наукових дискусій.

Праця В. М. Качмара написана на ґрунтовній джерельній основі, насамперед неопублікованих документах, в першу чергу Державного архіву Львівської області. Здобувач опрацював фонди Йосифінського університету, Львівського ліцею, Францисканського університету, справи юридичного, філософського, гуманітарного, теологічного, медичного факультетів, особові справи викладачів, працівників і студентів навчального закладу тощо. Залучено документи Центрального державного історичного архіву України, м. Львів, Музею історії Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника НАН України.

Крім того, автор використав чимало опублікованих джерел, які стосуються історії Львівського університету австрійського періоду, в тому числі щорічні довідкові видання, що виходили німецькою і польською мовами, листування і спогади сучасників, матеріали тодішньої преси, а також глибоко вивчив праці своїх попередників, узагальнивши здобутки історіографії з цієї проблеми. Така велика пошукова робота дозволила В. М. Качмару доволі повно й різnobічно розкрити обрану тему, звернувши особливу увагу на ті наукові сюжети, які не знайшли належного висвітлення, серед них – на українське питання в контексті національних трансформацій у Львівському університеті.

Так, дисертант значну увагу присвятив проблемі організаційних змін у навчальному закладі, зокрема періоду з кінця XVIII століття до кінця 60-х років XIX століття, який до цього був найменш дослідженим порівняно з

іншими періодами функціонування університету в часи Австрійської, а згодом – Австро-Угорської імперії. Здобувач проаналізував факультетську структуру, функції керівництва й адміністративного персоналу, склад студентів університету та зміст навчального процесу. Викликає інтерес підрозділ 2.4, що присвячений зміні мов викладання як головному прояву національних трансформацій, як важому засобу поширення знань серед українства Галичини.

Здобувач детально показує особливості роботи професорських кадрів, факультетів і кафедр, діяльності «Руського інституту», в якому студенти-русини слухали лекції українською мовою і який за 1787–1809 роки підготував 470 студентів (інститут підпорядковувався деканові теологічного факультету). Окремі розділи праці присвячені аналізу навчально-наукових напрямів на теологічному, юридичному факультетах, на медичних і природничих студіях, а також розвитку точних наук – фізики, астрономії, математики. Дисертант називає імена провідних фахівців, зокрема українців, які працювали на різних факультетах університету, таким чином окреслюючи людський, персональний вимір теми.

Найбільший за обсягом розділ дисертації розкриває зміст гуманітарних навчально-наукових напрямів на філософському факультеті. В ньому йдеться про стан філософії, культурології, педагогіки, особливо докладно – про розвиток філологічних наук, у тому числі класичної, німецької, польської, романської, слов'янської, української філології. Здобувач наводить цікавий матеріал про заснування та діяльність кафедри руської словесності, яку очолював Я. Головацький. Привертає увагу підрозділ роботи, що стосується історичних і мистецтвознавчих наук, діяльність в університеті провідних українських учених-істориків. Заключний розділ праці присвячений організації наукової діяльності Львівського університету.

У висновках викладено найбільш важливі результати, одержані в дисертації, які містять формулювання розв'язаної наукової проблеми. Автор подав чималі Додатки з чудовим ілюстративним матеріалом, які становлять

значний пізнавальний інтерес. Загалом робота свідчить, що здобувачу вдалося достатньо повно й глибоко висвітлити порушену тему, розкрити ключові аспекти історії Львівського університету в австрійський період його існування. Дисертація відзначається актуальністю, науковою новизною і заповнює одну з прогалин у сучасній вітчизняній історіографії.

Позитивно оцінюючи працю В. М. Качмара, слід висловити деякі зауваження і пропозиції.

1. У Вступі монографії слід було б дати традиційні рубрики, які стосуються практичного значення роботи, апробації її результатів та особистого внеску здобувача. Щоправда, всі згадані рубрики В. М. Качмар доволі докладно подає в авторефераті дисертації (с. 3–5).

2. У розділі 1 автор дуже грунтовно висвітлив історіографію проблеми, присвятивши їй понад 30 сторінок тексту, Натомість наступному параграфу розділу, в якому аналізується джерельна база роботи, відводиться лише вісім сторінок.

3. На нашу думку, розділ 2 дисертації варто було б розпочати із опису історичного тла проблеми, із характеристики політичного, соціального й культурного становища, що склалося у Східній Галичині наприкінці XVIII століття, щоб, так би мовити, вмонтувати досліджувану тему в загальний суспільний контекст.

4. Як уже вказувалося, дисертація В. М. Качмара має чітку й логічну структуру, що охоплює ключові проблеми обраної ним теми. Однак окремі сюжети цієї роботи висвітлені нерівномірно, наповнені різним обсягом фактичного матеріалу. Так, розділ 2 налічує 94 сторінки, розділ 6 – 110 сторінок, тоді як розділ 7, що присвячений організації наукової роботи університету, – лише 28 сторінок. Варто уникати таких надмірних розбіжностей.

5. Дисерант, як зазначалося, використав широке коло джерел і таким чином залучив великий, різноманітний документальний матеріал. Частину цього матеріалу – найбільш типову, оригінальну, а також недостатньо відому

дослідникам, насамперед із опрацьованих здобувачем українських архівів і зарубіжних видань, варто було б подати у Додатках. Це збагатило б дисертацію та унаочнило б її наукову новизну в частині підкресленого у Вступі введення до наукового обігу «значної кількості нового фактичного матеріалу...»

Однак вказані зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації В. М. Качмара. Вона написана на високому науково-теоретичному рівні, є цілісною і завершеною історичною працею. Зроблені автором висновки як слід аргументовані, а результати дослідження належним чином апробовані. Зміст роботи цілком відповідає шифрові спеціальності «історія України» і відображені в авторефераті, монографії та статтях, опублікованих здобувачем у фахових та інших наукових виданнях.

На нашу думку, дисертація В. М. Качмара «Львівський університет у 1784–1918 роках: організаційні, освітньо-наукові та національні трансформації» відповідає сучасним вимогам до таких робіт. Це оригінальна самостійна праця, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу, актуальну наукову проблему, а її автор Володимир Михайлович Качмар заслуговує присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

 В. К. Баран,

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України та
археології Волинського національного
університету імені Лесі Українки

10 вересня 2021 р.

